

KERBELÂ

buraya gelip kabrin üzerine gümüş bir şebeke yaptırdığı bilinmektedir. Kanûnî Sultan Süleyman Bağdat'ı aldıktan sonra Kerbelâ'yı ziyaret etmiş (941/1534) ve Hüseyini su kanalını onartarak kumla dolan sahaların tekrar bahçe haline getirilmesini sağlamıştır. III. Murad da zaman içinde harap olan türbeyi 991'de (1583) yeniden yaptırmıştır. Bağdat'ın İran yönetimine geçmesinin ardından 1156 (1743) yılında Nâdir Şah Kerbelâ'yı ziyaret etmiş, Şah Hüseyin'in kızı Radiyye Sultan Begüm türbenin giderlerini karşılamak maksadıyla bir vakıf kurmuş, Âgâ Muhammed Han da kubbe ile minare külâhlarını altınla kaplatmıştır.

1801 yılı Nisan ayı başlarında Vehhâbîler Kerbelâ'yı yağmalayıp 3000'in üzerinde Şii'yi öldürdüler; bu arada Hz. Hüseyin'in sandukasını tahrip ederek türbedeki kıymetli eşya ve hediyeleri alıp götürdüler. XIX. yüzyılın ortalarına doğru Kerbelâ'ya sığınan bir kısım isyancının devlete baş kaldırma hareketi 1843 yılında Bağdat Valisi Necib Paşa tarafından bastırıldı. 1857'de Bağdat Valisi Ömer Paşa zamanında telgraf şebekesi kurulurken Kerbelâ bu hatta bağlandı. Midhat Paşa da Bağdat valiliği sırasında burada imar faaliyetlerinde bulunmuş ve bazı resmî binalar yaptırırken çarşı alanını genişletmiştir. XX. yüzyılın başlarında 50.000 civarındaki nüfusuyla Irak'ın Bağdat'tan sonra ikinci önemli şehri olan Kerbelâ özellikle ziyaretçilerin bıraktığı gelirler, türbenin vakıfları, Nefes ve Mektep yolları üzerinde bulunması gibi etkiler sebebiyle bölgenin en zengin ve mâmur şehriydi. Ayrıca Bağdat - Basra demiryoluna Hille'nin kuzeyinden bağlanan tâli bir hat ulaşımını daha da kolaylaştırmıştı.

Günümüzde aynı adı taşıyan 5034 km² genişliğindeki 455.868 (1987) nüfuslu bir idarî birimin (muhafaza) merkezi olan Kerbelâ şehri, eski Kerbelâ'nın etrafında daha çok batı yönünde gelişen yeni mahallelerden oluşmuş modern bir yerleşme merkezidir; 300.000 civarındaki nüfusun büyük çoğunluğunu İran, Pakistan ve Hindistan'dan gelip buraya yerleşen Şii'lerle Arap asıllı Şii'ler teşkil etmektedir.

Hz. Hüseyin'in türbesi, etrafı eyvanlar ve hücrelerle çevrilmiş 108 x 82,5 m. boyutlarında bir avlunun içindedir. İki tarafta iki minare bulunan ve çok gösterişli olan kible cephesindeki giriş kapısından yıldız süslemeli bir dehlizle ulaşılan dikdörtgen şeklindeki harem, ziyaretçilerin

tavafı için kullanılan üzeri kemerli bir koridorla çevrilidir. Buranın ortasında yaklaşık 2 m. yüksekliğinde ve 4 m. genişliğinde gümüş şebeke ile çevrili Hz. Hüseyin'in sandukası ile ayak ucunda oğlu Ali el-Ekber'in daha küçük sandukası yer almaktadır. Türbenin doğusunda üçüncü bir minare ve güneyinde avluya bitişik, içinde bir de mescid olan büyük bir medrese vardır. Yaklaşık 600 m. kadar kuzeydoğuda ise Hz. Hüseyin'in üvey kardeşi Abbas'ın türbesi bulunmaktadır. Şehirden batı istikametinde giden yol üzerinde de kafilenin çadırlarını temsilen çadır şeklinde yapılmış Haymegâh denilen bir bina göze çarpar. Çevrede, Şîa arasında Hz. Hüseyin'in türbesi civarına gömülmek büyük bir üstünlük olarak kabul edildiğinden, son günlerini burada geçiren çok sayıda yaşlı ve sakatla uzak yerlerde ölen ve malî durumları buraya nakledilmeye uygun olan kişilerin gömüldüğü büyük bir mezarlık teşekkül etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

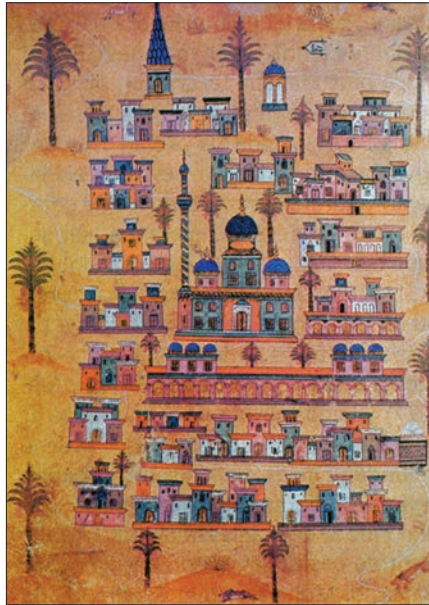
Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazî), III, 373; V, 153, 389, 392, 393, 470, 588-589; VII, 416; IX, 185-186; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1967, s. 243; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 305-306; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 13; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut, ts. (Dâru sâdır), IV, 445; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 90, 288; V, 246; VII, 55-56; VIII, 705; IX, 295, 525; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulûb* (Strange), s. 32; a.m.f..

Târîh-i Güzide (Nevâî), s. 264-265; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru sâdır), s. 221; Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, XCVIII, 28-44; *Delilü'l-Hâlic* (Târîh), IV, 1901-1902, 1985-1993, 2005-2006, 2232-2233; Anistâs el-Kermelî, *Luğatü'l-'Arab*, 1927, s. 187; Seyyid Abdürrezzâk Âl-i Abdülvehhâb, *Târîh-i Kerbelâ*, Bağdad 1353, I-III; Seyyid Abdülhüseyn b. Seyyid Ali, *Târîh-i Kerbelâ* (trc. Muhammed Sadr-i Hâşimî), Tahran 1337 hş.; Hibetüddin eş-Şehrîstânî, *Nehdâtü'l-Hüseyn*, Bağdad 1345/1962, s. 6; v. Soden, *AHW*, I, 449; Hâmid Algar, *Din ü Devlet der İrân* (trc. Ebû'l-Kâsım Sırrî), Tahran 1349 hş., bk. İndeks; *A'yânü's-Şî'a*, I, 593-600, 612-613; IV, 390-394; Saîd el-Useyfî, *Kerbelâ*, Beyrut 1406/1986; Ca'fer el-Hayyât, *Kerbelâ fi'l-merâcî'l-garbiyye* (Ca'fer el-Halîlî, *Mevsû'atü'l-'atebâti'l-mukaddese: Kısmü Kerbelâ* içinde), Beyrut 1407/1987, VIII, 275-280; J. Berque, "Hier à Nağaf et Karbalâ", *Arabica*, IX, Leiden 1962, s. 325-342; W. R. Husted, "Karbalâ' Made Immediate: The Martyr as Model in İmâmî Shi'ism", *MW*, LXXXIII/3-4 (1993), s. 263-278; Sayyid Wahid Akhtar, "Karbalâ', an Enduring Paradigm of Islamic Revivalism", *al-Tawhid*, XIII/1, Kum 1996, s. 113-125; E. Honigmann, "Kerbelâ", *İA*, VI, 580-582; a.m.f., "Karbalâ", *EP* (İng.), IV, 637-639; Abdulaziz Sachedina, "Karbalâ", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, II, 398-400.

☪ MUSTAFA ÖZ

a) Arap Edebiyatında Kerbelâ. Hz. Hüseyin'in Emevîler tarafından Kerbelâ'da şehid edilmesi bütün müslüman milletlerin edebiyatlarını etkilemiş, bu alanda men-

Kerbelâ ve civarındaki ziyaretgâhlardan "İmam Hüseyin" ve "Tetimme-i İmam Hüseyin"i gösteren tasvirler (Matrakçı Nasuh, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrâkeyn*, İÜ Ktp., TY., nr. 5964, vr. 62^a-63^a)

sur ve manzum birçok eser kaleme alınmıştır. Kerbelâ hadisesi ve bunu izleyen olaylar üzerine yazılan şiirler Arap edebiyatında önemli bir yer tutar. Ca'fer es-Sâdık gibi Ehl-i beyt imamlarının konuyu işleyen şairler hakkında teşvik edici sözler söylemeleri bu tür eserlerin yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

Kerbelâ hadisesiyle ilgili şiirlerde insanların, tabiat olaylarının, cinlerin ve melekelerin Hz. Hüseyin'in şehâdetinden duydukları üzüntü yanında Ehl-i beyt'in faziletleri dile getirilmiş, olay bütün ayrıntılarıyla ve dramatik sahneler halinde tasvir edilmiş, kerbelâ kelimesindeki **kerb** (gam, keder, üzüntü) ve **belâ** sözcükleriyle olay arasında bağlantı kurulmuştur. Ayrıca Kerbelâ toprağı şehidlerin vücutlarını barındırdığı için sevilen bir toprak olarak tasvir edilmiş, sevgi ve üzüntünün bir arada dile getirildiği ağıtlara konu olmuştur. Kerbelâ bir yandan belâli yer, öte yandan büyük kahramanlıkların gösterildiği kutsal mekân olarak tanıtılırken şairler şiirlerinde Kerbelâ için yağmur ve bereket duasında bulunmuşlardır.

Arap edebiyatında Kerbelâ hadisesine dair bilinen ilk şiir Ebû'l-Esved ed-Düelî'ye (ö. 69/688) ait bir gazeldir. Süfyân b. Mus'ab'ın (ö. 120/738) Ehl-i beyt hakkındaki şiirinde de olaya temas edilmiştir. İmam Muhammed el-Bâkır ile görüşen ve onun övgüsüne mazhar olan Kümeýt el-Esedî'nin (ö. 126/744) Hâşimoğulları (Ehl-i beyt) üzerine nazmettiği, bu sebeple "el-Hâşimiyât" adıyla tanınan kasideleri arasında Kerbelâ hadisesiyle ilgili güzel örnekler yer almaktadır. Seyyid el-Himyerî'nin belâlardan kurtulmak ümidiyle Ehl-i beyt imamları hakkında yazdığı şiirler içinde de Kerbelâ olayını söz konusu eden kasidelere rastlanmaktadır. İmam Şâfiî, Hz. Hüseyin'in şehâdetinden duyduğu üzüntüyü bir şiirinde, "Ehl-i beyt'i sevmekle suç işledimse bu pişman olmayacağım bir suçtur" diyerek ifade etmiştir. Di'bil el-Huzâi de Hz. Hüseyin'in şehâdetini şiirine yansıtmış olan önemli şairlerdendir.

Kerbelâ olayını dile getiren ilk dönem Arap şairleri siyasî iktidarlar tarafından tepkiyle karşılanmış, bazıları cezaya çarptırılmıştır. Kümeýt el-Esedî, "el-Hâşimiyât"ından dolayı Hişâm b. Mâlik tarafından öldürülmek üzereyken kaçarak kurtulabilmiştir. Harûnürreşid, Mansûr en-Nemerî'nin Hz. Hüseyin matemiyile ilgili şiirini duyduğunda çok hiddetlenmiş ve şairin öldürülmesi için emir vermiştir. Di-

bil el-Huzâi de duyduğu bu korkuyu şiirlerine yansıtmıştır.

Emevî dönemi şairlerinden Ubeydullah b. Hür el-Cu'fi, Kerbelâ hadisesi sırasında Hz. Hüseyin'e yardımı kabul etmemesine rağmen şiirlerinde onun şehâdetinden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Süleyman b. Kattâ' el-Adevî et-Teymî, olaydan üç yıl sonra Kerbelâ'dan geçerken yazdığı şiirde Hz. Hüseyin'in şehâdeti sırasında Kays ve Ganî kabilelerinin gösterdiği vefasızlıkları anlatmıştır. Fazl b. Abbas b. Utbe, Hz. Hüseyin'in şehâdetinden duyduğu üzüntüyü ifade etmiş ve onu öldürenleri lânetlemiş, Kerbelâ olayını birçok yönüyle ele alan Fazl b. Abbas b. Rebîa Ehl-i beyt'in başına gelen daha sonraki acılı hadiselerle temas etmiştir. Ebû Dehbel Vehb b. Zemea el-Cumahî de şiirlerinde Emevî döneminin aşırı lüksünü ve iktidarın Ehl-i beyt taraftarlarına uyguladığı baskıyı dile getiren şairlerdendir. Emevî döneminde Hz. Hüseyin ve Kerbelâ şehidleriyle ilgili şiirlerde samimi bir üzüntü ve açık bir öç alma duygusu hâkimdir. Bu sebeple o dönem şairleri Emevî iktidarı için tehlikeli görülmüştür.

Abbâsîler devrinde de Kerbelâ hadisesiyle ilgili şiirler yazılmıştır. Bu dönem şairleri, Ehl-i beyt'in haklarını savunacaklarını umdukları Abbâsî iktidarından bekledikleri gayreti göremeyince hayal kırıklığına uğrayarak onları vefasızlık, Emevîler'in devamı olmak ve intikam sancağını terketmekle suçlamışlardır. Mansûr en-Nemerî, Di'bil el-Huzâi, İbnü'l-Mu'tez ve Kâdî et-Tenühî bu duyguları dile getiren Abbâsî devri şairleri arasında yer alır.

Hz. Hüseyin'in şehâdetiyle Kerbelâ hadisesi Fâtımîler döneminde yoğun biçimde işlenmiştir. Şerîf er-Radî, İbn Hânî el-Endelüsî, Ebû Firâs el-Hamdânî, Sâhib b. Abbâd bu dönemde eser veren şairler arasında zikredilebilir.

b) Fars Edebiyatında Kerbelâ. Fars edebiyatında konuyla ilgili ilk örnekler daha çok manzum ürünlerle ortaya çıkmıştır. İran'da Şii mezhebinin yaygınlık kazanmasından sonra Kerbelâ hadisesine verilen önem artmış ve düzenlenen yas törenlerinde mersiye okuma geleneğine bağlı olarak birçok şiir yazılmıştır. Dinî mersiye türünün en önemli bölümü haline gelen Kerbelâ edebiyatı, başta Hz. Hüseyin olmak üzere onun yakınlarının şehâdeti etrafında odaklanmış, şehidler yüceltilip katiller şiddetle yerilmiştir. İlk örnekleri VI. (XII.) yüzyılda görülen bu şiirler arasında Cemâleddin Abdürrezzâk İs-

fahânî'nin "Lağzâb" adlı kasidesi zikredilebilir. Aynı yüzyılda Senâî, divanında Hz. Hüseyin'i bütün şehidlerden üstün tutarken *Hadiķatü'l-haķika*'sında onun Kerbelâ'da yaptıklarını bir cesaret ve özveri örneği olarak gösterir. Özellikle Büveyhîler döneminden itibaren âşûrâ günlerinde Kerbelâ şehidlerinin resmî törenlerle anılmaya başlanması Kerbelâ ile ilgili edebî çalışmaların da artmasına yol açmıştır. İlk Farsça Kerbelâ mersiyesi VI. (XII.) yüzyılda Kavvâmî-i Râzî tarafından yazılmıştır. VII. (XIII.) yüzyılda Sa'dî-i Şîrâzî kasidelerinde Kerbelâ şehidlerini methetmiş, çağdaşı Feridüddin Attâr da divanında bu konuya bir bölüm ayırmıştır. VIII. (XIV.) yüzyılda Hâcû-yi Kirmânî'nin Hz. Hüseyin'in şehâdetini anlatan mersiyesi de önemlidir. Bu yüzyıllarda bazı Sünnî kökenli şairler de Kerbelâ hakkında şiirler kaleme almışlardır. Meselâ Seyfeddin Muhammed Fergânî divanındaki kasidelerinde halkı mateme ve ağlamaya davet eder.

X. (XVI.) yüzyıldan itibaren Şiîliğin devlet dini olduğu Safevî döneminde bilhassa hükümdarların dinî şiirler yazılmasını teşvik ve bu tür şiir yazan şairleri himaye etmeleri Kerbelâ ile ilgili edebî çalışmalarını arttırmıştır. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin bu alanda en önemli eser sayılan *Ravzâtü's-ş-şühedâ'i* Kerbelâ şehidlerini anmak için düzenlenen ve "ravza" denilen meclislerde yüzyıllardır okunagelmıştır. Halk bu meclislere katılır, Hz. Hüseyin ve onun dostlarının şehâdetinin hüznünü paylaşırdı. Bu dönemde İmam Herevî, Fahreddîn-i Irâkî, Selmân-ı Sâvecî, Saîd-i Herevî, Hasan-ı Kâşî gibi şairler, Hz. Peygamber ve Ehl-i beyt'e dair şiirlerinde Kerbelâ hadisesini işlemişlerdir. Nizâm-i Esterâbâdî, Ehlî-i Şîrâzî ve Lisânî-i Şîrâzî gibi şairler de Ehl-i beyt ve onlarla ilgili olaylar hakkındaki şiirleriyle şöret bulmuşlardır. Daha sonra gelen Hayretî-i Tûnî ve Muhteşem-i Kâşânî, Ehl-i beyt'e dair menkıbeleri anlatan şiirlerin en iyi örneklerini vermişlerdir.

XI. (XVII.) yüzyılın ortalarından itibaren muharrem törenleri sırasında muhtelif tâziye oyunları ortaya çıkmış, XIII. (XIX.) yüzyılın ikinci yarısında tâziyeler Nâsırüddin Şah'ın desteğini almakla kalmamış, bütün milletin en çok önem verdiği temel bir ritüel haline gelmiştir. Tekye veya Hüseyniyye denilen binalar da bu dönemde yapılmıştır. Söz konusu tâziyeler sadece muharrem ve safer aylarında değil bütün aylarda yapılırdı (bk. TÂZİYE).

KERBELÂ

Kaçarlar döneminde ravza meclislerinin çoğalmasıyla birlikte mersiye yazımı da artmış, bunda Nâsiruddin Şah'ın emir ve teşviklerinin büyük rolü olmuştur. Safevîler devrinde pek uygun görülmemeyen Kerbelâ olayının sahnelenmesi bu dönemde yaygınlaştırılmıştır. Devlet adamları bu işin öncülüğünü yapmış, her yıl Gülistan Köşkü'nün güneyindeki Tekye-i Devlet'te olay sahnelenmiştir. Bu dönem şairlerinin çoğu Kerbelâ olayına dair mesnevi, terciibend, müstezad, kıta ve rubâiler yazmıştır. Visâl-i Şîrâzî'nin mersiyesi, Surûş-i İsfahânî'nin *Ravzatü'l-esrâr*'ı, Yağmâ-i Cendeği'nin *Zübdetü'l-esrâr* adlı mesnevisi bu dönemde kaleme alınan önemli mesnevilerdir. Bunlardan başka Muhammed Nakî b. Ahmed Burûcirdî'nin *Âyî-nü'l-bükâ'sı*, Muhammed Hüseyin b. Muhammed Ali Kirmânî'nin Feth Ali Şah'a sunduğu *Ravzatü'l-Hüseyniyye'si*, Mevlevî Muhammed Sıbgatullah b. Muhammed Gavs'ın *Destân-ı Gam*'ı ve Gulâm Ali Müsevî Cihangirnegârî'nin *Hamle-i Hüseyinî'si* de zikredilmelidir (ayrıca bk. HÜSEYİN [Literatür]).

BİBLİYOGRAFYA :

Browne, *LHP*, III, 171-181, 182, 186; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 207-235; Safâ, *Edebiyyât*, III/1, s. 336-337; Cemşid Melikpür, *Edebiyyât-ı Nümâyişi der İrân*, Tahran 1363 hş., I, 213-216; Nasrullah İmâmî, *Mersiyeserây der Edebiyyât-ı Fârsî*, Ahvaz 1369 hş., s. 57-63; Hüseyin-i Rezmecü, *Envâ'ı Edebi ve Âşâr-ı An der Zebân-ı Fârsî*, Meşhed 1372 hş., s. 105-106; P. Chelkowsky, "Popular Entertainment Media and Social Change in Twentieth Century Iran", *CHIr*, VII, 765-814; Bânû Nusret Tecrübekâr, *İrân Edebiyatında Şiir: Kaçarlar Devri* (trc. Mehmet Kanar), İstanbul 1995, tür.yer.; L. Clarke, "Elegy (Marthiya) on Husayn: Arabic and Persian", *al-Serat*, XII, London 1986, s. 13-28; A. Schimmel, "Karbala and the Imam Husayn in Persian and Indo-Muslim Literature", *a. e.*, XII (1986), s. 39-42; G. Kanazi, "Kerbelâ' fî'l-e'debi's-Şî'a", *el-Kermil*, sy. 13, Hayfa 1992, s. 179-194.

RIZA KURTULUŞ

c) Türk Edebiyatında Kerbelâ. Hz. Hüseyin'in şehid edilmesini anlatan manzum ve mensur eserlerle bu konuda yazılmış mersiyeler başta olmak üzere Kerbelâ adı Türk edebiyatında önemli bir motif olarak yer alır. Türk muhayyilesinde Kerbelâ, Hz. Hüseyin'le ailesinin ve yakınlarının topluca şehid edildiği bir yerin adı olmanın dışında bu elîm vak'ayı ifadelen-diren pek çok şair ve edip tarafından âdeten bir remiz ve mazmuna dönüştürülerek "vak'a-i dil-sûz-i Kerbelâ, haber-i Kerbelâ" gibi adlarla da anılan acıklı bir konunun adıdır.

Hz. Hüseyin'in başsız bedeninin gömüldüğü bir meşhed iken sonraları üzerine bir türbe yapılan, ardından suya kavuşturulup çöl ortasında güzel bir vahaya dönüştürülen Kerbelâ, Osmanlı tarihi boyunca Türk hacılarının uğrak yeri olarak Âl-i abâ sevgisini tazelemiş, özellikle Türk tasavvuf kültürünü derinden etkilemiştir. Mezhep farkı gözetilmeden bütün müslümanlarca rağbet edilerek bir nevi kutsallık kazanan Kerbelâ hakkında gitgide özel bir ziyaret kültürü oluşmuş, bilhassa Şîî müelliflerce "Fazlû ziyârâti'l-Hüseyin" gibi kitaplar, "Hz. Hüseyin Ziyaret-nâmesi" gibi tercüman ve gülbankler yazılması geleneği teşekkül etmiş, "Kâmilül'z-ziyârât" gibi eserlere konu olan ziyaret âdâbı gelişmiştir. Halk kültürü ve folklor açısından da zenginleşen Kerbelâ edebiyatta adı sıkça anılan bir yer haline gelmiştir. Ayrıca Arap, Fars ve Türk kültürünün hâkim olduğu İslâm dünyasında Sünnî çevreler yanında bilhassa Şîîlik, Ca'ferîlik, Zeydîlik gibi mezhebî; kızılbaşlık, Alevîlik ve Bektaşîlik gibi zümrevî anlayışlara sahip şair ve yazarlar için bir ilham kaynağı telakki edilmiştir (bu hususta bk. Hüseyin Mücîb el-Misrî, *Kerbelâ beyne şu'ârâ'i's-şu'ûbi'l-İslâmiyye*, Kahire 1421/2000).

Kerbelâ hadisesinin meydana geldiği asırdan itibaren Hz. Hüseyin'in hayatı efsanevi ve menkıbevi bir hüviyet kazanmıştır. Özellikle Şîî müelliflerin mezhebî gayretleriyle abartılarak anlatılan şehâdetinin hikâyesi yüzyıllarca yazılarak okunmuş, anlatılmış ve dinlenmiş, ismi etrafında yeni birtakım inançlar gelişip yayılmıştır. Bu gelişme, giderek olayda bazı sırların ve hikmetlerin bulunduğu yönünde tecessüslere ve bunların bâtinî yorumlarına da kapı aralamıştır. Bu sebeple bazan hadis bile uydurmuş, hatta Ahzâb sûresinin 33, Şûrâ sûresinin 23. âyetleri zorlama yorumlarla Ehl-i beyt hakkında tefsir edilmeye çalışılmıştır. Böylece Kerbelâ adı âdeten bir kült halini almış, Hz. Hüseyin'in şehâdeti için matem tutmak ve bu konuda eser vermek sevap kazanmaya bir vesile kabul edilmiştir.

Muharrem ayının ilk gününden başlayarak en muhteşemi onunda (yevm-i katl, yevm-i âşûrâ) olmak üzere Şîî ve Ca'ferî çevrelerinde "tâziye, şebih" adlarıyla anılan çeşitli törenler tertip edilmesi (geniş bilgi için bk. And, *Ritüelden Drama*, s. 34-36), bilhassa Safevîler'den itibaren devlet protokolüne girecek kadar önem

kazanmıştır. Bu olaylardan çok sonra İslâmîyet'i kabul eden Türk kavimleriyle Endonezya ve Jamaika'ya kadar müslüman toplulukları da içine alacak kadar geniş bir alana yayılan şiirler, özel mersiye ve makteler kaleme alınmıştır. Bu sebeple Kerbelâ Türk edebiyatının da en çok ilgilendiği konular arasında yer almış, müstakil mersiyeler dışında mecaz ve teşbihlerin konuları arasına girmiştir.

Genel olarak dinî-tasavvufî Türk edebiyatında, özellikle de Alevîlik-Bektaşîlik gibi zümre edebiyatlarıyla divan, halk ve âşık edebiyatında Kerbelâ hadisesiyle ilgili olarak müstakil eserler, mersiye ve manzumeler telif edilmiş, ayrıca başta divan şairleri olmak üzere konuya eğilen sanatkarların, halk âşıklarının his ve hayal dünyalarının ortaya konmasında Kerbelâ adı önemli bir mazmuna dönüşmüştür. Türk edebiyatında Kerbelâ olayını ele alan lirik eserlerin pek çoğu manzum olmakla birlikte manzum-mensur karışık ve sadece mensur eserler de kaleme alınmıştır. Bunlardan mesnevi, kaside, gazel, terciibend, terkîbibend, rubâî, tuyuğ, ilâhi, koşma gibi aruzla yazılanlarda "fâilâtün fâilâtün fâilün" gibi halk zihninde yerleşmiş vezinlerin kullanıldığı görülmektedir.

Gerek divan şiiri gerek tekke ve saz şiiri geleneğinde Hz. Hüseyin'e revâ görülen muamelenin lirik ve trajik bir üslûpla anlatıldığı bütün eserlerin ortak özelliklerinden biri Kerbelâ'nın kutsal bir bölge olarak anılması, diğeri de Ehl-i beyt ile Kerbelâ arasında bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmasıdır. Şairlerin bu olayla ilgili duygu ve düşünceleri halk nazarında Kerbelâ'nın faziletli bir mekân olması fikrini beslemiş, hakkında efsanevi ve menkıbevi rivayetlerin teşekkül etmesini sağlamıştır. Kerbelâ için şiir yazan, buradaki tarihî hadiseleri mersiye yahut ağıta dönüştüren hemen her şair manzumesinin sonunda Kerbelâ için de bir duada bulunmayı ihmal etmez. Zaman zaman "deşt, sahra, çöl" gibi olumsuz adlandırmalar ön plana çıkarılıp bir mahrumiyet bölgesi olarak ifade edilen Kerbelâ aynı zamanda Hz. Hüseyin ile Ehl-i beyt'in kanını taşıdığı için gözlere sürme diye çekilecek bir toprak olarak da anılır.

Türk edebiyatında Kerbelâ üzerine yazılıp daha ziyade muharrem ayının ilk gününde yapılan toplantılarda okunarak yaygınlaşan eserler arasında, Kastamonulu Şâzî'nin sade bir Türkçe ile 763 Zilhiccesinde (Ekim 1362) telif ettiği *Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin* adlı 3034 beyit-